

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра права Європейського Союзу

С И Л А Б У С
навчальної дисципліни
«ОСНОВИ ГЕОПОЛІТИКИ»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень
Ступінь вищої освіти – бакалавр
Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність – 293 «Міжнародне право»
Освітня програма / спеціалізація – «Міжнародне право»
Статус дисципліни – вибіркова
Рік набору – 2017

Викладач – Яковюк Іван Васильович
завідувач кафедри права Європейського Союзу,
доктор юридичних наук, професор

Харків – 2020

Силабус навчальної дисципліни «Основи геополітики» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» спеціалізації «Міжнародне право» міжнародно-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 22 с.

Розробники:

Яковюк Іван Васильович – завідувач кафедри права
Європейського Союзу, доктор юридичних наук, професор

Гарант освітньої програми

Комарова Тетяна В'ячеславівна – доцент кафедри права
Європейського Союзу, доктор юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного права
(протокол № 3 від 7 листопада 2017 р.)

Зміни та доповнення затверджено на засіданні кафедри
права Європейського Союзу
(протокол № 1 від 1 вересня 2020 р.)

Завідувач кафедри

Яковюк Іван Васильович

Дані про викладача

Назва навчальної дисципліни	Основи геополітики
Вид навчальної дисципліни	Вибіркова
Викладач	Яковюк Іван Васильович, завідувач кафедри права Європейського Союзу, доктор юридичних наук, професор
Контактний телефон	057-704-05-39
E-mail	yakoviyk@ukr.net
Консультації	Викладач перебуває на кафедрі відповідно до розробленого графіку індивідуальних консультацій. Вул. Динамівська, 4, ауд. 810.
Онлайн консультації	Ідентифікатор конференції Zoom: 7549 4703 09, код доступу: 4HWT7W

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Основи геополітики» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців зі спеціальності «Міжнародне право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Предметом вивчення курсу є: теоретико-методологічні засади геополітики як науки; сутність та особливості класичної геополітики; сучасні геополітичні теорії і школи країн Заходу Сходу; геополітичний контекст концепцій та моделей української державності.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти стосовно теорії геополітики: розширення і поглиблення знань про країни, регіони і світ в цілому; формування усталених уявлень про закономірності взаємодії геополітичних факторів (географічних, історичних, політичних, соціально-економічних), які впливають на стратегічний потенціал держав, що реалізовується в світовій політиці; навичок аналізу геостратегій суб'єктів міжнародних відносин.

Завдання:

- знання теоретико-методологічної основи сучасної теорії геополітики та її місця в системі суспільних наук;
- опанування теоретичних положень класичної і модерної геополітики;
- володіння інструментарієм теоретичного і практичного аналізу міжнародних політико-правових ситуацій;
- усвідомлення здатності геополітики впливати на ефективність міжнародного права і міжнародних організацій;
- розуміння технологій розробки й прийняття геополітичних рішень;

- усвідомлення сутності і змісту понять «національна безпека», «регіональна безпека» і «міжнародна безпека», шляхів і засобів їх забезпечення;
- виявляти фактори, що перешкоджають національним інтересам і загрожують національній безпеці України;
- ознайомлення з геостратегіями провідних держав світу або групи держав на світовій і регіональних аренах;
- формування навичок аналізу основних факторів, що впливають на розробку геостратегій держав, визначення місця і ролі держави в геополітичному просторі регіону і сучасного світу;
- оволодіння методологією отримання та систематизації інформації щодо різноманітних аспектів геополітики, зокрема за допомогою бібліографії та сучасних технічних засобів.

Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми. Міждисциплінарні зв'язки

Пререквізити: «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Економічна теорія», «Логіка».

Кореквізити: «Правничі системи сучасності», «Країнознавство», «Філософія», «Соціально-політичні студії».

Постреквізити: «Міжнародне публічне право», «Право Європейського Союзу», «Право міжнародних організацій», «Універсальні та регіональні системи захисту прав людини».

Мова навчання – українська.

Очікувані результати навчання здобувача вищої освіти

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі **результати навчання**:

РН 1. Демонструвати знання й розуміння правових доктрин, категорій і принципів міжнародного права різних епох.

РН 2. Аналізувати вплив історичних фактів, подій і процесів на формування і розвиток міжнародного права.

РН 3. Пояснювати зміст міжнародно-правових понять і термінології міжнародного права.

РН 4. Інтерпретувати події і факти з історії міжнародних відносин, давати їм юридичну оцінку, визначати їх роль та значення у процесі міжнародно-правового регулювання.

РН 5. Визначати особливості та закономірності розвитку міжнародного права на універсальному і регіональному рівнях;

РН 6. Визначати сутність та структуру системи міжнародного права, її зв'язки із національними правовими системами та правовою системою Європейського Союзу.

РН 7. Демонструвати розуміння статусу суб'єктів міжнародного права.

РН 8. Систематизувати інформацію про історію міжнародних відносин та міжнародного права, виділяти в ній суттєве залежно від поставленої мети.

РН 9. Застосовувати практику Постійної палати міжнародного правосуддя Ліги Націй та міжнародних арбітражів періоду між двома світовими війнами при вирішенні практичних завдань.

РН 10. Виявляти в подіях і фактах сучасного міжнародного життя тенденції, перспективи і ризики розвитку міжнародного права.

Розклад занять з навчальної дисципліни для студентів денної форми навчання*

Дата	Теми лекцій	Теми практичних занять	Теми самостійної роботи (есе або рефератів)
	1. Геополітика як наука: історія розвитку. Теоретичні джерела геополітики.		
	2. Континентально-європейська школа геополітики.		
	3. Англо-американський (атлантичний) напрям геополітичної думки.	1. Геополітика як наука: історія розвитку. Теоретичні джерела геополітики. <i>Основна література: 2, 4, 6, 9-11, 15, 17, 18, 20, 23.</i>	1. Предмет геополітики: еволюція уявлень, зміст сучасних трактувань. 2. Роль і вплив географічних чинників в геополітиці. 3. Основні категорії геополітики: їх сутність і зміст. 4. Основні закони і закономірності в геополітиці. 5. Розкрийте сутність поняття «геополітична епоха». 6. Вестфальська геополітична епоха (1648-1814 / 15). 7. Віденська геополітична епоха (1814-1815) - початок імперського принципу контролю географічного простору. 8. Потсдамська геополітична епоха (1945-1991).
	4. Учасники міжнародних відносин в контексті геополітичного простору.	2. Континентально-європейська школа геополітики. <i>Основна література: 2, 4, 6, 11, 15, 22.</i>	1. Географія і політика в поглядах стародавніх мислителів. 2. Середньовічні погляди на політичну географія. 3. Фрідріх Ратцель як

* Особливості тематичної структури навчальної дисципліни для студентів заочної форми навчання визначаються робочою програмою навчальної дисципліни.

			<p>основоположник геополітики.</p> <p>4. Рудольф Челлен і його модель континентальної геополітики.</p> <p>5. Концепція «Серединної Європи» (Ф. Науманн).</p> <p>6. Сутність і зміст імперської геоідеології К. Хаусхофера.</p> <p>7. Обґрунтування К. Хаусхофером концепції розширення життєвого простору.</p> <p>8. Концепція «поссибилизма» Видаля де ла Бланша.</p> <p>9. Геополітична доктрина В.П. Семенова-Тян-Шанського.</p> <p>10. Геополітичні погляди Л.І. Мечникова.</p> <p>11. Геополітична концепція свразійства.</p>
--	--	--	--

	<p>5. Політичні ідеології як чинники впливу на геополітичний світовий простір.</p>	<p>3. Англо-американський (атлантичний) напрям геополітичної думки. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15.</p>	<p>1. Концепція «морської сили» Мехена. 2. Теорія «хартленда» Х. Маккіндера. 3. Розвиток Спайкменом геополітичної ідеї інтервенціонізму і ідеї «анаконди». 4. Н. Спайкмен - творець концепції національної безпеки держави. 5. Мондіалізм - геополітичний проект атлантистів і його версії.</p>
	<p>6. Геополітична структура сучасного світу.</p>	<p>4. Учасники міжнародних відносин в контексті геополітичного простору. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15, 22.</p>	<p>1. Основні суб'єкти геополітики.</p>
	<p>7. Європа в геополітичному вимірі.</p>	<p>5. Політичні ідеології як чинники впливу на геополітичний світовий простір. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15, 22.</p>	<p>1. Ідеологія і геополітика в період двох холодних воєн. 2. Геополітика та ідеологія в основі зовнішньої політики США. 3. Геополітичні аспекти політичної ідеології на пострадянському просторі. 4. Політична ідеологія та геополітика: грані співвідношення. 5. Ісламський радикалізм: сутність, ідеологія, політична практика. 6. Геополітика європейських «нових правих». 7. Геополітичні та ідеологічні складові біполярності.</p>

	8. Геополітика США.	6. Геополітична структура сучасного світу. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15, 22.	1. Геополітичні підсумки другої світової війни. 2. Руйнування СРСР, занепад біполярного світу і модифікація системи міжнародних відносин. 3. «Новий світовий» порядок: претензії США на роль єдиного лідера в міжнародних відносинах. 4. Модель багатопольярного світу як альтернатива гегемонії США в сучасному світі. 5. «Неоатлантизм» С. Хантінгтона 6. Основні тенденції сучасного світового розвитку.
	9. Геополітика провідних країн Азії.	7. Європа в геополітичному вимірі. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15, 22.	1. Сутність «регіональної геополітики». 2. Історія і перспективи інтеграції країн Європи.
	10. Геополітика Російської Федерації.	8. Геополітика США. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15, 22.	1. Сутність і форми прояву світової гегемонії США. 2. Роль Європи, Росії та США в концепції Бжезинського. 3. Геополітична доктрина Г. Кіссінджера.
	11. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	9. Геополітика провідних держав Азії. <i>Основна література:</i> 2, 4, 6, 11, 15.	1. Сутність геополітики Китаю: підходи і проблеми. 2. Лідерство в світовій економіці і політиці Нового Сходу. Моделі регіональної інтеграції Нового Сходу. 3. Геополітика Японії на сучасному етапі:

			<p>основні пріоритети.</p> <p>4. Значення азіатсько-тихоокеанського регіону в сучасній геополітиці.</p> <p>5. Роль Саудівської Аравії в світовій політиці. Ідея халіфату і міжнародний тероризм.</p> <p>6. Геополітика Туреччини. Ідея «Великого Турана».</p>
--	--	--	---

	12. Інформаційна парадигма посткласичної геополітики.	10. Геополітика Російської Федерації. <i>Основна література: 2, 4, 6, 11, 15.</i>	1. Російсько-американські відносини в ХХІ столітті. Російсько-китайські відносини: союзники, партнери чи вороги?
	13. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства.	11. Геополітичні конфлікти в сучасному світі. <i>Основна література: 2, 4, 6, 9, 11, 15.</i>	1. Економіка тероризму. Ризикові держави. Вогнища розпаду цивілізації. 2. Розвиток монетарного регіоналізму. 3. Поняття «національні інтереси», «державні інтереси». 4. Безпека держави і її складові.
	14. Геополітичні інтереси та національна безпека України.	12. Інформаційна парадигма посткласичної геополітики. <i>Основна література: 2, 4, 6, 9, 11, 15.</i>	1. Інформаційна безпека і її складові. 2. Інформаційний фактор в динаміці сучасних геополітичних процесів. 3. Загрози безпеці України в інформаційному просторі.
	15. Основні тенденції і перспективи геополітичного розвитку світу в ХХІ столітті.	13. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства. <i>Основна література: 1, 3, 5, 8, 16, 19, 21.</i>	1. Витоки і традиції української геополітики. 2. Геополітика Козацько-гетьманської держави. 3. Геополітичні погляди Б. Хмельницького. 4. Слов'янофільство М.Костомарова. 5. Степан Рудницький – дослідник проблем політичної географії. 6. Геополітична роль незалежної України у «Виводі прав

			України» П. Орлика. 7. Українська революція: здобутки і втрати в державотворчих змаганнях (1917-1920). 8. М. Грушевський – український історик, політичний і державний діяч. 9. «Чорноморська доктрина» Юрія Липи.
		14. Геополітичні інтереси та національна безпека України. <i>Основна література: 1, 3, 5, 8, 16, 19, 21.</i>	1. Геополітичні виміри України в загально-європейському політичному процесі. 2. Євроатлантична парадигма української геостратегії 3. Європейський вектор української геополітики: законодавче забезпечення і практичне здійснення. 4. Геополітичний контекст україно-російських відносин. 5. Потенційні джерела загроз безпеці України на сучасному етапі. 6. «Чорноморська доктрина»: історія та її сучасні виміри.
		15. Основні тенденції і перспективи геополітичного розвитку світу в XXI столітті. <i>Основна література: 2, 3, 6, 7, 9-15, 17, 20, 22, 23.</i>	1. Вплив регіональних конфліктів на геополітичне пристрій світу.

Самостійна робота студентів

- Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:
- написання фахових наукових статей;
  - написання тез доповідей на науково-практичні конференції;
  - виконання практичних завдань, самотестування;
  - написання есе та рефератів;
  - участь у конкурсах студентських наукових праць;
    - підготовка дослідження (проекту) з вузької проблематики із подальшою його презентацією перед аудиторією;
    - підготовка до практичних занять, колоквиумів та іспиту.

Інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативні джерела:

1. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергетики та їх державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. Офіц. вісн. України. 2014. № 75. Ст. 2125.
3. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», затверджена указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. №3360-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>.
5. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
7. Стратегія національної безпеки України : Затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
8. Воєнна доктрина України: Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.
9. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_158.
10. The National Security Strategy of the United States of America. – Washington, DC: US Government Printing Office, 2002. URL: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_sep2002.pdf.
11. The National Security Strategy of the United States of America. – Washington, DC: US Government Printing Office, 2010. URL:

http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.

12. The National Security Strategy of the United States of America. – Washington, DC: US Government Printing Office, 2015. URL: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

13. European Security Strategy - A Secure Europe in a Better World. URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>.

14. EU-NATO Declaration on ESDP. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm.

15. EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus, 2002 [Electronic resource] // Council of the European Union. URL: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf>.

16. The European Consensus on Development. URL: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/publication-the-european-consensus-on-development-200606_en.pdf.

17. A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy (December 2003) URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>.

18. НАТО Североатлантический договор (4 апреля 1949г.). URL: http://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_17120.htm.

19. Декларація Бухарестського саміту НАТО, прийнята главами держав і урядів, що взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради в Бухаресті 3 квітня 2008 р. URL: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_8443.htm

20. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации: Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 г. № 683. URL: <http://www.rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>.

21. Об использовании Вооруженных Сил Российской Федерации на территории Украины: Постановление Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации от 1 марта 2014 г. N 48-СФ. URL: <https://rg.ru/2014/03/05/voyska-dok.html>.

22. Новая программа национальной обороны Японии и японо-американский союз. URL: <http://kavkaz.ge/2011/02/19/novaya-programma-nacionalnoj-oborony-yaponii-i-yapono-amerikanskij-soyuz/>.

Основна література:

1. Андрущенко С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі : монографія. Київ: Логос, 2005. 286 с.

2. Василенко И.А. Геополитика современного мира : учебник для академического бакалавриата. 4-е изд., перераб. и доп. М. : Изд-во Юрайт, 2016. 320 с. Серия : Бакалавр. Академический курс.

3. Василенко С. Д. Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі. Одеса: ОДМА, 2000. 208 с.
4. Вегеш М. М., Петрінко В. С. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник. 2020. 676 с.
5. Геополітика України (Військовий аспект) : Навч. посібн. / [Шлемкевич Л. П., Ткачук П. П., Гетьманчук М. П. та ін.]. Львів: Військовий інститут, 2004. 835 с.
6. Геополітика: підручник для вузів / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов ; МАУП, Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
7. Гаджиев К.С. Введение в геополитику: Учебник. М.: Логос, 2003. 432с
8. Гаєвський Б. А. Сучасна українська політологія: Навч. посіб. Київ : МАУП, 1999. 268 с.
9. Геополітика: енциклопедія / Є.М. Суліма та ін. Київ: Знання України, 2013. 919 с.
10. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
11. Дергачев В. А. Геополитика. Київ: ВИРА-Р, 2000. 448 с.
12. Дергачев В. А. Глобальная геэкономика: Трансформация мирового экономического пространства. Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. 238 с.
13. Діалог цивілізацій: нові принципи організації світу. Київ: МАУП, 2002. 232 с.
14. Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації. Київ : МАУП, 2003. 376 с.
15. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посіб. Львів, 2011. 436 с.
URL : http://old.geography.lnu.edu.ua/Strukt/Biblio/alphavit/Ukr/Ukr_D/Dnistrianskyi/geopolityka.pdf
16. Мадіссон В. В., Шахов В. Л. Сучасна українська геополітика : Навч. посіб. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
17. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин. Львів: ЛНУ, 2002. 392 с.
18. Мартинюк В. О. Політична географія та геополітика : словникдовідник / В. О. Мартинюк, С. С. Троян ; Рівн. ін-т слов'янознавства Київ. славист. університету. Київ : НВЦ ВО, 2005. 224 с.
19. Сирота М. Д. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття / М. Д. Сирота. – Вид. 2-ге. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2007. 216 с.
20. Словник геополітичних термінів та понять / за заг. ред. О. С. Власюка, П. П. Кононенка ; Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки, НДІ українознавства. Київ : Фоліант, 2008. 207 с.
21. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / За ред. Ф. М. Рудича. Київ : МАУП, 2002. 488 с.
22. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М.: Изд-во АСТ, 2003. 603 с.
23. Шепелєв М. А. Теорія міжнародних відносин : підруч. для студентів вищ. навч. закл. / М. А. Шепелєв. Київ : Вища шк., 2004. 622 с

Додаткова література:

1. Альтернативні моделі забезпечення національної безпеки України: оцінки експертів. *Національна безпека і оборона*. 2006. № 9. С. 42–46.
2. Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі. Київ : Логос, 2005. 288 с.
3. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ: Юніверс, 2000. 688 с.
4. Артёмова Є. С. Євроскептицизм у сучасному геополітичному дискурсі Європейського Союзу : автореф. дис... канд. політ. наук : 21.03.03. Дніпропетровськ, 2014. 20 с
5. Базив Д. П. Геополитическая стратегия Украины. Київ, 2000. 192 с.
6. Бжезинский З. Геостратегия для Евразии. Краткосрочные и долгосрочные цели политики США в этом регионе. *Независимая газета*. 1997. 24 октября. URL: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st04.shtml>.
7. Бжезинський З. Україна та Європа. *Національна безпека і оборона*. 2000. № 7. С.7–10.
8. Бірюкова О. О. Геополітичний вимір етнонаціональних процесів в Україні : автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.02. Харків, 2007. 18 с.
9. Битяк Ю.П., Яковюк І.В. Проект «Міжмор'я» як відображення геополітичних інтересів країн Східної Європи. *Політичні та правові дисонанси в сучасних українських реаліях: зб. наук. статей (за матеріалами ХХХ Харків. політол. читан., 16 червня 2017 р.)*. Харків, 2017. С. 7-13.
10. Битяк Ю.П., Яковюк І.В. Субрегіональна інтеграція країн Центральної та Східної Європи: уроки для України. *Становлення та розвиток науки європейського права в Україні. Liber amicorum до 70-річчя проф. В. Муравйова : монографія; за заг. ред. К. Смирнової*. Одеса: Фенікс, 2017. С. 149-174.
11. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. Київ : Либідь, 1995. 110 с.
12. Валевський О. Л., Гончар М. М. Структура геополітичних інтересів України. Київ : НІСД, 1995. 99 с.
13. Валлерстайн И. Америка и мир: сегодня, вчера и завтра. *Свободная мысль*. 1995. № 2 и 4. URL: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st05.shtml>.
14. Вілсон Е. Українці: несподівана нація. Київ : КІС, 2004. 552 с.
15. Вонсович О. С. Україна в геополітичному просторі Європи: безпековий вимір : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2013. 18 с.
16. Ворочич Б. О. Оцінка геополітичної обстановки та прийняття стратегічних рішень щодо запобігання воєнним конфліктам / Б. О. Ворочич, Ю. В. Єгоров, Г. Ф. Костенко. Київ : [Паливода А. В.], 2011. 172 с.
17. Врублевський В. К., Хорошковський В. І. Український шлях. Начерки: Геополітичне становище України та її національні інтереси. Київ, 1997. 426 с.
18. Геополітика держав : короткий словник для журналістів / ред. : В. Сюмар. Київ, 2007. 215 с.
19. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика : [пер. з англ.]. Київ : Дух і Літера, 2011. 462

20. Гідон Г. Нація і держава. Новий підхід до етнічних конфліктів та обмеження суверенітету. Львів: Просвіта, 1997. 136 с.
21. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. Київ : Фенікс, 2003. 584 с.
22. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ : Основи, 2000. 1464 с.
23. Демони миру і боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби. Київ : Політ. думка, 1997. 494 с.
24. Денисенко К. Ю. Геополітика та геостратегія Франції : автореф. дис... канд. політ. наук [: 23.00.04. Київ, 2009. 19 с.
25. Дергачев В. А. Геоэкономика Украины: теоретические и прикладные основы. Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2002. 244 с.
26. Дергачев В. А. Цивилизационная геополитика (Большие многомерные пространства). Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. 262 с.
27. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
28. Дністрянський М. С. Україна в політико-географічному вимірі. Львів : ЛНУ, 2000. 310 с.
29. Додонов Р. Чорноморські вектори у геополітичних концепціях України і Росії. *Політ. менеджмент*. 2005. № 4. С. 127–140.
30. Дорошко М. С. Геополітичні інтереси та зовнішня політика держав пострадянського простору : навч. посіб. для студентів напряму “Міжнародні відносини”. Київ : Ніка-Центр, 2011. 226 с.
31. Зінько С. Ю. Іслам у сучасній світовій політиці. Львів : Простір-М, 2005. 276 с.
32. Зленко А. Дипломатия и политика: Украина в процессе динамических геополитических перемен. Харьков: Фолио, 2004. 559 с.
33. Ігнат'єва Т. Геополітика України в категоріях і поняттях: минуле та сучасність : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. спец. “Політологія”, “Історія України”. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. 112 с.
34. Камінський А. Основи міжнародних відносин. Львів, 2001. 208 с.
35. Кирик В. Л. Геополітична експансія як державотворчий макропроцес : автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2007. 20 с.
36. Киссинджер Г. Дипломатия. М.: Ладомир, 1997. 848 с.
37. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні відносини ХХ ст. Київ : Школяр, 1999. 255 с.
38. Корона Н. С. Політико-географічні передумови формування БалтоЧорноморського регіону: геостратегічні інтереси України : автореф. дис... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2012. 20 с.
39. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. Київ : Текст, 2003. 600 с.
40. Лотоцький С. Україна в світовому геополітичному просторі / С. Лотоцький, С. Трохимчук ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2002. .192 с.

41. Луценко А. В. Геополітичні ідеї в Україні: джерела та еволюція [Електронний ресурс] : автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.01. Київ, 2009. 17 с.
42. Маначинський О. Я., Пронкін Є. К. Україна і воєнно-політична обстановка у світі. Київ : НІСД, 1995. 48 с.
43. Маначинський О. Я. Соколов А. А. Воєнна безпека України та вплив на неї геополітичних факторів. Київ : НІСД, 1997. 163 с.
44. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945–1970-ті роки): Підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. Київ : Либідь, 1999. 558 с.
45. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000-ті роки) : Підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. Київ : Либідь, 2001. 622 с.
46. Мокляк Н. Н., Перепелица Г. Н., Фареник С. А. Феномен воєнно-політичного конфлікту в сучасній етнополітичній ситуації. Київ, 1995. 160 с.
47. Орлова И. Б. Евразийская цивилизация. Социально-историческая ретроспектива и перспектива. М.: Норма, 1998. 275 с.
48. Панарин А. С. Глобальное политическое прогнозирование: Учебник. М.: Алгоритм, 2000. 352 с.
49. Перепелица Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. Київ : НІСД, 2003. 432 с.
50. Права человека и вооруженные конфликты / Отв. ред. В. А. Карташкин. М.: Норма, 2001. 384 с.
51. Сорокин К. Э. Геополитика современности и геостратегия России. М.: РОССПЭН, 1996. 168 с.
52. Тойнби А. Дж. Постыжение истории: Сборник. М.: Прогресс, Культура, 1996. 608 с.
53. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку. К.: НІСД; НІУРВ, 1999. 192 с.
54. Фуше М. Европейская республика. Исторические и географические контуры. М.: Междунар. отношения, 1999. 168 с.
55. Цымбурский В. Л. Россия – Земля за Великим Лимитрофом: цивилизация и ее геополитика. М.: Эдиториал УРСС, 2000. 144 с.
56. Шевченко В., Іващенко М. Концепція національних інтересів України. Київ : Слов'янський світ, 1996. 63 с.
57. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории: В 3 т. М.: Мысль, 1998.
58. Яковюк І.В., Орловський Р.Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 264-277.
59. Яковюк І.В., Трагнюк А.Р. Проблеми забезпечення безпеки України в контексті політики НАТО щодо Російської Федерації. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/117245/113204>.

60. Яковюк І. В. Германський імперський федералізм і його вплив на європейські інтеграційні процеси. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2011. № 21. С. 104–118.

61. Яковюк І. В. Ідея об'єднаної Європи в творчій спадщині Ф. Науманна. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. / ред. кол. Харків : Право, 2013. № 26. С. 136–149.

62. Яковюк І. Імперська модель як основа організації влади в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Академії правових наук*. 2010. № 4. С. 33–47.

63. Яковюк І. В. Идея Серединой Европы в концептуальных разработках европейских геополитиков второй половины XIX – начала XX вв.: историко-теоретический анализ. *PolitBook*. 2013. № 3. С. 132–151.

64. Яковюк І.В. Ідея Чорноморської федерації в українській політико-правовій думці XIX – початку XX ст. *Історія державотворчих процесів в Україні та зарубіжних країнах* : зб. наук. ст. та тез повідом. за матеріалами міжнар. наук. конф., м. Харків, 23 листоп. 2017 р. / редкол.: А.П. Гетьман, В.Д. Гочаренко та ін. Харків : Право, 2017. С. 84-88.

Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни

Відкритий доступ до он-лайн ресурсів Oxford University Press, до Інформаційно-правових систем ЛІГА:ЗАКОН (Система ГРАНД та Система аналізу судових рішень VERDICTUM).

Доступ можливий у залі правової інформації Навчально-бібліотечного комплексу (вул. Пушкінська 84-А, 3 поверх).

Вимоги викладача

Студенти *повинні*: регулярно відвідувати лекції; систематично та активно працювати на практичних заняттях; давати повну й ґрунтовну відповідь на питання; обґрунтувати свою точку зору під час дискусій; повно й переконливо наводити доводи при розв'язанні завдань; якісно виконувати письмові практичні завдання, контрольні та самостійні роботи. Практичні заняття, пропущені за поважних причин, можуть бути відратовані за попереднім узгодженням із викладачем.

Студентам *рекомендується*: брати участь у написанні наукових статей і тез доповідей, роботі наукових конференцій, конкурсах наукових робіт.

Викладач *бере до уваги* інші навчальні та наукові здобутки студента, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

Обов'язковою вимогою є дотримання студентами норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» (https://nlu.edu.ua/files/norm_doc/kodeks_academichnoyi_etyku.pdf).

Викладач звертає особливу увагу на дотримання політики недопущення плагіату. У разі виявлення ознак порушення правил щодо недопущення плагіату приймається рішення про анулювання оцінки за роботу.

Під час як лекційних, так і практичних занять студенти мають право в будь який час ставити викладачеві запитання з відповідної теми та запрошуються брати активну участь у дискусії. Під час аудиторних занять використовувати гаджети допустимо лише у навчальних цілях (наприклад, для перегляду презентацій лекції, ведення конспектів лекцій та відстеження потрібної інформації). В разі нагальної потреби можна виходити з аудиторії, не заважаючи при цьому викладачу та іншим студентам.

Контрольні заходи результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни «Основи геополітики» передбачають лекційні, семінарські, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою.

Поточний контроль знань студентів включає: контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, виконання тестових завдань, участь у дискусії та обговоренні питань на семінарських заняттях; участь у дебатах; перевірка есе за заданою тематикою; тощо. Зазначені форми і засоби поточного контролю успішності навчання студентів спрямовані на стимулювання систематичної поточної навчальної та самостійної роботи студентів, підвищення об'єктивності оцінювання їхніх знань, запровадження здорової конкуренції між студентами у навчанні, виявлення і розвитку їхніх творчих і дослідницьких здібностей. За результатами практичних занять із кожного з трьох модулів розраховується середньоарифметична кількість балів (максимальна оцінка за кожен модуль – 10 балів), що включається до підсумкової оцінки знань.

Протягом семестру студенти виконують завдання для **самостійної роботи** (підготовка фахових статей; тез доповідей на науково-практичні конференції; проведення дослідження (проекту) з вузької проблематики з подальшою його презентацією тощо). Робота є індивідуальною та самостійною, а отже співавторство студентів та інші форми надання допомоги один одному не допускаються. Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання поза аудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і стабільність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, здатність знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку тощо. При виконанні самостійної роботи студент зобов'язаний додержуватися правил щодо академічної доброчесності та недопущення плагіату. Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 10.

Формою **підсумкового контролю** знань студентів з дисципліни є іспит. Завданням іспиту є перевірка розуміння студентами програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. Максимальна кількість балів,

яку студент може отримати за іспит, становить 60 балів. Іспит складається в усній формі за білетами до іспиту. Мінімальна оцінка результатів поточного контролю та самостійної роботи, за якої студент допускається до іспиту, становить 25 балів. Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів дисципліни «Право Європейського Союзу»:

Поточний контроль			Самостійна робота студентів	Підсумковий контроль	Підсумкова оцінка знань
Практичні заняття				Іспит	
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3			
мах 10	мах 10	мах 10	мах 10	мах 60	мах 100

Критерії оцінювання з дисципліни «Основи геополітики»:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті (за модуль)	Мах 10	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	8	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	6	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	4	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студента	Мах 10	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження, вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки.
	8	В роботі розкрито основні положення теми, але є деякі неточності у викладанні матеріалу, теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.
	6	Основні положення теми розкрито, але деякі питання висвітлено неповно. Студент добре володіє матеріалом, але відсутня творчість та самостійність у дослідженні.
	4	Основні теоретичні питання висвітлено поверхнево, немає висновків або висновки не мають самостійного характеру; студент слабо володіє матеріалом.
	2	Основні положення теми висвітлено поверхнево, теоретичні положення не підкріплені фактичним матеріалом; немає висновків; студент слабо володіє матеріалом роботи.

	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок; немає висновків; студент не володіє матеріалом роботи.
Іспит	Max 60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
	55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
	Min 0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

**Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Основи геополітики»
виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:**

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34